

NA PUTU PREVENCIJE NASILJA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA: PREDLOG REGIONALNOG OKVIRA SARADNJE

Autori:
Marko Savković
Saša Đorđević

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

NA PUTU PREVENCIJE NASILJA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA: PREDLOG REGIONALNOG OKVIRA SARADNJE

Autori:
Marko Savković
Saša Đorđević

PREDLOG PRAKTIČNE POLITIKE

DECEMBAR 2010.

Objavlivanje predloga praktične politike „Na putu prevencije nasilja na sportskim priredbama: predlog regionalnog okvira za saradnju“ omogućio je Nemački savet za spoljne poslove (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, DGAP) u sastavu realizacije programa TRAIN (Think Tanks providing Research and Advice through Interaction and Networking).

NA PUTU PREVENCIJE NASILJA NA SPORTSKIM PRIREDBAMA: PREDLOG REGIONALNOG OKVIRA SARADNJE

decembar 2010. godine

Autori:

Marko Savković

Saša Đorđević

Izdavač:

Beogradski centar za bezbednosnu politiku

Gundulićev venac 48, Beograd

Tel: 011 | 32 87 226; 32 87 334

Email: office@ccmr-bg.org

www.bezbednost.org | www.ccmr-bg.org

Lektura:

Tatjana Hadžić

Priprema za štampu:

Saša Đorđević

Korice (slike odozdo na gore):

incident na Maksimiru 1990. (Tportal.hr); neredi navijača u Novom Sadu 2009. (Sportal.rs); neredi u Širokom Brijegu 2009. (HRsport.net); incident u Đenovi 2010. (Novosti.rs); šetnja građana protiv nasilja 2009. godine (Srbijanet.rs)

Tiraž:

100 primeraka

Objavljivanje predloga praktične politike „Na putu prevencije nasilja na sportskim priredbama: predlog regionalnog okvira za saradnju“ omogućio je Nemački savet za spoljne poslove (Deutsche Gesellschaft für Auswärtige Politik, DGAP) u sastavu realizacije programa TRAIN (Think Tanks providing Research and Advice through Interaction and Networking).

Sadržaj:

LISTA SKRAĆENICA:.....	5
SPISAK ANTRFILEA:.....	6
SAŽETAK:.....	7
PREPORUKE:.....	8
UVOD: „SRPSKA BOLEST“ I TERMINOLOŠKA RAZJAŠNJENJA	10
1. HULIGANIZAM KAO IZVOR NEBEZBEDNOSTI.....	11
Postoji li dominantan obrazac huliganizma u Evropi?.....	11
Dva primera dobre prakse: koliko su indikativni za Srbiju?	13
Koje su osobenosti huliganizma u Srbiji?.....	15
2. „FER IGRA BEZ NASILJA“: PREDLOG ZA PREVENCIJU HULIGANIZMA NA ZAPADNOM BALKANU	18
Zapadni Balkan i jaz na koji se stalno osvrćemo	18
„Hejsel protiv Luiđi Ferarisa“: savršeni trenutak za preventivne aktivnosti	20
Stvaranje regionalnog okvira saradnje u prevenciji nasilja na sportskim priredbama	21
Zadaci i uloga Radne grupe za prevenciju nasilja na sportskim priredbama i predstavnika u nacionalnim jedinicama SECI centra.....	23
UMESTO ZAKLJUČKA: OTVARANJE JAVNE RASPRAVE.....	25
LITERATURA:	26

Lista skraćenica:

EK	Evropska komisija
EU	Evropska unija
EZ	Evropska zajednica
FATF	Finansijska akciona taktička grupa (eng. <i>Financial Action Task Force</i>)
JIE	Jugoistočna Evropa
NFIP	Centar za razmenu informacija o nasilju u fudbalu (eng. <i>National Football Information Point</i>)
RCC	Regionalni savet za saradnju
SECI centar	Regionalni centar za borbu protiv prekograničnog kriminala Inicijative za saradnju u Jugoistočnoj Evropi
UEFA	Evropska fudbalska federacija (eng. <i>Union of European Football Associations</i>)

Spisak antrfilea:

- Antrfile 1: Pravne nedoumice u Srbiji povodom suzbijanja nasilja u sportu
- Antrfile 2: Neki primeri zakonodavnog i institucionalnog okvira suzbijanja nasilja u sportu na Zapadnom Balkanu
- Antrfile 3: Saradnja članica EU u borbi protiv huliganizma
- Antrfile 4: O Regionalnom centru za borbu protiv prekograničnog kriminala

Sažetak:

Sedam ljudi u Srbiji nastradalo zbog ispoljavanja navijačkog nasilja od 2000. godine do danas. Neredi na sportskim takmičenjima i pre njih podstakli su u poslednje dve godine političku, akademsku i medijsku debatu. Incidenti na stadionu „Luiđi Ferari“, u sprezi sa incidentima tokom održavanja Parade ponosa, samo su „začinili“ postojeću debatu. Tome bi trebalo dodati i inicijative dva predsednika (Hrvatske i Srbije) za stvaranje zajedničkog regionalnog fudbalskog takmičenja, nalik onom koji već postoji u košarci, te za „domaćinstvo“ Evropskog fudbalskog šampionata 2020. godine. Sport koji ima međunarodni karakter proizvodi ozbiljnu „dozu“ nebezbednosti, posebno na ovim prostorima. Incidenti se stalno ponavljaju, i to ne samo kao nasumično ili organizovano nasilje, već i u obliku različitih kriminalnih aktivnosti. U tekstu je naglasak stavljen na prevenciju nasilja. Rad treba da podstakne javnu raspravu o nedostatku regionalnog okvira saradnje u borbi protiv huliganizma i nasilja na sportskim priredbama međunarodnog karaktera. To činimo sažetom analizom trenutnog stanja i osvrtom na mehanizme prevencije koji postoje u nekim državama Evrope, te EU. Na kraju, predlažemo model regionalnog okvira saradnje. Suština naše ideje jeste stvaranje posebne, osme po redu radne grupe u postojećoj organizacionoj strukturi SECI centra sa sedištem u Bukureštu. Nazvali smo je Radna grupa za prevenciju nasilja na sportskim priredbama. Pored toga, potrebno je izgraditi kapacitete za postavljanje oficira za vezu ili kontakt tački u nacionalnim jedinicama u državama članicama koje su već oformljene. Posebno naglašavamo da naša ideja nije stvaranje novog regionalnog tela za jačanje saradnje u oblasti pravosuđa i unutrašnjih poslova iako je to trend na Zapadnom Balkanu (mislimo na inicijative Bosne i Hercegovine, te Srbije i Hrvatske), već na umu imamo nadogradnju postojećeg institucionalnog okvira.

Ključne reči: sport, nasilje, policijska saradnja, Zapadni Balkan, prevencija

Preporuke:

Prevencija nasilja u sportu u Srbiji

1. Potrebno je usvojiti zakon kojim bi bio regulisan rad službenika fizičkog obezbeđenja, nastaviti rad na usvajanju zakona o sportu i prevazići postojeće nedoumice.
2. Potrebno je usvojiti pravilnik kojim bi bio uređen rad redarskih službi, a u koji će biti uključene mere bezbednosti na sportskim priredbama. Neophodno je precizirati i konkretizovati mere tehničke zaštite na sportskim igralištima i izvan njih, te uvesti standarde koji se odnose na rad lica koja regulišu bezbednost i mehanizme saradnje sa policijom, kao i na načine prodaje ulaznica i mere za sprečavanje njihovog krivotvorenja i preprodaje. Posebno je potrebno obratiti pažnju na plan UEFA o deset tačaka o rasizmu.
3. Prevencija huliganskog nasilja bi kao prioritet trebalo da se vrati u agende interesornih tela koja već postoje i funkcionišu.
4. Potrebno je iskoristiti i prilagoditi našim prostorima primere dobre prakse i iskustava zemalja EU, kojima je pošlo za rukom da povrate kontrolu nad sportskim događajima.
5. Potrebno je obezbediti sredstva za rekonstrukciju najfrekventnijih sportskih objekata („Stadion Crvene Zvezde“, „Stadion Partizana“, „Pionir“) kako bi bila povećana bezbednost posetilaca.
6. Posebnu pažnju treba posvetiti, što trenutno nije predmet rada, rešavanju problema učestvovanja maloletnika u huliganskom nasilju.

Regionalni okvir prevencije nasilja u sportu: Zapadni Balkan

7. Neophodno je popuniti „stratešku prazninu“ nepostojanja prioriteta o prevenciji nasilja na sportskim priredbama na regionalnom nivou. To bi trebalo učiniti posredstvom postojećih regionalnih mehanizama saradnje u pravosuđu i unutrašnjim poslovima, pre svega posredstvom RCC.
8. Potrebno je iskoristiti postojeći momenat „zgroženosti“ zbog negativnih posledica nereda u Đenovi i u Beogradu u oktobru 2010. godine za otpočinjanje i iniciranje rasprave o stvaranju regionalnog okvira saradnje organa za sprečavanje nasilja na sportskim priredbama. Iskustvo država članica tadašnje EZ, koje su one izvukle iz incidenata na stadionu Heysel 1985. godine, trebalo bi da posluži kao dobra praksa državama Zapadnog Balkana.

9. Suština naše ideje jeste stvaranje Radne grupe za prevenciju nasilja na sportskim priredbama u postojećoj organizacionoj strukturi SECI centra. Pored toga, potrebno je izgraditi kapacitete za postavljanje oficira za vezu ili kontakt tački u nacionalnim jedinicama SECI centra u državama članicama.

10. Predlažemo da se izgradnja nove radne grupe, kao i kapaciteta u nacionalnim jedinicama u okviru SECI centra odvija u tri razvojne faze: a) izrada nacrtu strateškog i akcionog plana, gde bi glavnu ulogu imali profesionalci za prevenciju nasilja na sportskim priredbama; b) predstavljanje nacrtu zvaničnicima SECI centra, RCC, izvršnim vlastima u državama Zapadnog Balkana i EK i c) sprovođenje strateškog i akcionog plana.

Uvod: „srpska bolest“ i terminološka razjašnjenja

Iako bi se u svetlu oktobarskih događaja u Srbiji bavljenje ovim pitanjem moglo činiti pomodnim, problem kojem autori pristupaju u svom radu nije nov. Prisutan je godinama. Samo od 2000. godine do danas, sedam ljudi u Srbiji nastradalo je zbog ispoljavanja navijačkog nasilja. Ipak, pristup prikazan u radu karakterističan je po tome što je predmet njegovog interesovanja prevencija huliganizma na regionalnom nivou (mislimo na Zapadni Balkan) unapređenjem razmene informacija.¹ U tom smislu, spontano izražavanje nasilja, neprijatan deo folkloru koji okružuje sportske događaje, samo marginalno interesuje autore rada.

Međutim, ono što „srpsku bolest“ (da parafraziramo autore koji su huliganizam prvi nazvali „engleskom bolešću“) razlikuje od ostalih oblika huliganizma jeste kontekst u kome se nasilje ispoljava. Redom navedeno, njegove osobenosti su, pre svega, nasleđe etničkog konflikta i pravna neuređenost države. Stoga će u radu svakom od ovih problema biti posvećena odgovarajuća pažnja. Autori će posebno upozoriti na to da proces koji je započet krajem osamdesetih, a koji se odnosi na izmeštanje verbalnog i fizičkog nasilja iz sportske u političku arenu, još uvek traje. Uostalom, o ozbiljnosti ovog problema u Srbiji dovoljno govori broj navijačkih grupa o čijoj će zabrani raspravljati Ustavni sud: ima ih tačno 14.

Neophodno je na početku učiniti određena terminološka razjašnjenja. Uprkos opadajućem kvalitetu takmičenja u Srbiji, događaje posmatraju i oni navijači koji su na utakmicu krenuli da bi uživali u igri. Na nesreću, njih je ponekad fizički nemoguće odvojiti od huligana usled opšteg stanja u kome se nalaze sportski objekti u Srbiji, tačnije usled zastarelosti primenjenih konstrukcijskih rešenja. Broj ulaza i izlaza, kao i broj tribina (u najvećem broju slučajeva radi se o jednoj) ograničen je.² Otuda svaka intervencija policije potencijalno može ugroziti i one koji nisu učesnici nasilja, što dodatno odbija publiku.

Autori su se opredelili za termin „huligansko nasilje“ upravo zato da bi uspostavili razliku između huligana i navijača. Smatraju svojim pravom da navijačke grupe koje ispoljavaju ekstremno ponašanje, što redovno uključuje verbalno i fizičko nasilje, nazovu „huliganskim“. Diskutabilno je, pri tom, da li će odluka Ustavnog suda koja se očekuje razrešiti ovu nedoumicu, naročito u okruženju gde se oni koji donose odluke, novinari, „sportski radnici“ i ostali učesnici organizovanja sportskih događaja isuviše često pozivaju na „dvanaestog igrača“. Kako bilo, u daljem tekstu biće korišćen zbirni termin „huliganizam“, pod kojim će se podrazumevati kako „huligansko ponašanje“, tako i „huligansko nasilje“.

¹ U tekstu ne ulazimo u nedoumice oko značenja termina Zapadni Balkan, već prihvatamo model EU usvojen na samitu u Solunu 2003. godine. Po ovom pristupu države Zapadnog Balkana su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Crna Gora, Hrvatska, Makedonija i Srbija.

² O značaju planiranja okoline i arhitekture sportskih prostora pogledati: Petković, Ž., „Prevencija kriminaliteta na sportskim stadionima kroz planiranje okoliša.“ *Policija i sigurnost* 18(3), 2009: 365–377.

Zatim, neophodno je uspostaviti razliku između nasilja u sportu, koje podrazumeva nasilno ponašanje učesnika u igri (u fudbalu su tako uobičajeni grubi ili „pogibeljni“ startovi, koškarnja, različiti primeri nediscipline), i nasilnog ponašanja posmatrača. Ako posmatrači namerno pribegavaju nasilju i to čine u kontinuitetu, oni (i znatno ređe one) jesu huligani.

Konačno, činjenice govore o tome da mladi ljudi stradaju nakon fudbalskih utakmica. Navijačkim grupama fudbalskih klubova preči zabrana delovanja, dok su upravo prelasci iz jednog fudbalskog kluba u drugi u više navrata bili predmet interesovanja policije i tužilaštva. Zato su primeri na koje se autori pozivaju vezani za profesionalni fudbal u Zapadnoj Evropi i u Srbiji.

Rad otvara rasprava o huliganizmu kao izvoru nebezbednosti, kojom se analiziraju iskustva onih zemalja u Evropi koje su se, sa više ili manje uspeha, suočile sa problemom pojave huliganizma u fudbalu. Zatim se ukazuje na osobenosti slučaja u Srbiji da bi, na kraju, usledio predlog regionalnog okvira saradnje inspirisan jednim modelom koji od nedavno predlaže EU.

1. Huliganizam kao izvor nebezbednosti

Postoji li dominantan obrazac huliganizma u Evropi?

Precizna definicija huliganskog nasilja ili huliganskog ponašanja na fudbalskim utakmicama ne postoji. Svakako, treba povući razliku između spontanih, relativno izolovanih incidenata koje izazivaju gledaoci i incidenata do kojih dolazi zbog sukoba organizovanih huliganskih grupa (Giulianotti 2001: 141). Tamo gde su napadi na sudije i gostujuće igrače dugo bili deo pratećeg „folklor“ utakmice, masovne tuče različitih navijačkih grupa, odnosno tuče grupa i policije vremenom su izbile u prvi plan kao dominantna manifestacija huliganizma (Dunning 2004: 136). Ovo je promena koja se kao po pravilu odigrala širom Evrope, pa je bilo samo pitanje trenutka kada će se javiti i na našim prostorima.

Još jedna osobenost huliganizma jeste u tome da do nasilja ne dolazi samo u neposrednoj blizini fudbalskih terena, već da se ono javlja i u drugim javnim prostorima, na primer, u sredstvima javnog prevoza i uopšte na mestima većeg okupljanja ljudi (Dunning 2000: 142). Potom, huliganizam uključuje i prevashodno simbolične akte koji predstavljaju jednu vrstu ritualizovane agresije (Armstrong and Rosemary 1991: 434), što se lako može pomešati sa

pravim nasiljem. Razliku je teško napraviti zato što ovi akti na koncu i mogu voditi nasilju.³ Iskustvo borbe protiv huliganizma u Zapadnoj Evropi pokazuje da u pojedinim situacijama nasilje može biti izazvano i agresivnim nastupom policije ili izrazito nepovoljnim rezultatom (Spaij 2005: 2).

Podvesti ispoljavanje nasilja pod jedan zajednički imenilac nije jednostavno i zbog značajnih razlika koje postoje u praksi zemalja Zapadne Evrope. Kako su u svom istraživanju pokazali Spaj i Vinjas, u mediteranskim zemljama, „ultrasima“⁴ se nazivaju navijači okupljeni u grupe koje su „militantne“. Međutim, sklonost ovih grupa ka nasilnim ispadima značajno varira (Spaij and Vinas 2005: 80–81). Pri tom, ove su grupe formalno ustrojene, odnosno one imaju članstvo i klupske prostorije i vode kampanje. Njihova osnovna „briga“ nije „poniziti i povrediti protivnika“, već pre svega „pružiti što obuhvatniju podršku timu“ (De Biasi 1998: 216–218).

Evropa je, pri tom, za huligane jedinstven prostor. Oni se ugledaju jedni na druge, „pozajmljuju“ „pesme“ i „koreografije“, koje potom ponosno prikazuju na tribinama. Ponašanje pomenutih „ultrasa“ i „tifoza“ na jugu Evrope, atmosfera „kopa“ i „kežual“ odevanje na severu čine danas jedan amalgam koji je nastao od različitih potkultura. Ovaj obrazac reprodukovan je tokom i krajem osamdesetih godina u Nemačkoj, Austriji, Holandiji i bivšoj Jugoslaviji. Tokovi globalizacije doprineli su tome da čak dva od tri najuspešnija engleska kluba u deceniji koja je za nama, „Mančester Junajted“ i „Arsenal“ svoje internet prezentacije učine dostupnim i na kineskom, japanskom i korejskom jeziku. Ipak, jedinstven prostor ne znači i jedinstvenu „praksu“. Približavanje različitih takmičenja učestvovanjem najboljih klubova u veoma uspešnoj Ligi šampiona nije ukinulo razlike koje postoje između navijačkih grupa (Spaij 2005: 3). One se tvrdoglavo pridržavaju svojih simbola i tradicija čak i onda kada su, na primer, u otvorenom sukobu sa upravom kluba ili sa drugim brojnijim grupama.⁵ Da pojednostavimo, u kojoj god da je ligi „Radnički“ iz Niša uvek će biti „Meraklija“ spremnih da ga podrže.

Način na koji policija u Zapadnoj Evropi pristupa problemu huliganizma postao je proaktivniji i sada se zasniva na podacima koji su prikupljeni obaveštajnim radom. Policijske službe država članica EU intenzivno sarađuju, razmenjujući obaveštajne podatke saradnjom kakvu predstavlja NFIP, o kome će biti više reči u nastavku teksta. Ipak, proširenjem EU i ulaskom više klubova iz Istočne Evrope u elitna klupska takmičenja, međunarodna saradnja stavljena

³ Iz naše prakse, objavljivanje umrlice u dnevnoj štampi fudbaleru koji je prešao u redove „večitog rivala“ svakako spada u ekstremne primere simboličkog nasilja.

⁴ Odrednica „ultras“ označava navijača ili navijače koji se razlikuju po tome što fanatično podržavaju klub za koji navijaju, nastoje da obeshrabre protivničku ekipu i neretko pribegavaju nasilju – svakako verbalnom, a ređe i fizičkom nasilju. Naziv vodi poreklo od latinske reči *ultra* (više), što asocira na podršku koja prevazilazi „normalnu“.

⁵ Kada je grupa navijača kluba „Mančester Junajted“ 2005. odlučila da, usled neslaganja sa novim vlasnikom i njegovim „neprijateljskim preuzimanjem“, osnuje potpuno novi amaterski klub „United of Manchester“, iskoristila je ranije rešenje klupskog grba koje je „Mančester Junajted“ napustio 1970. godine.

je na ozbiljnu probu. Tako u prvi plan, ponekad i nezasluženo, dospevaju upravo incidenti koje su prouzrokovali navijači klubova iz zemalja bivše Jugoslavije, odnosno iz zemalja nekadašnjeg Sovjetskog Saveza. Pre izlaganja predloga okvira regionalne saradnje u oblasti prevencije, neophodno je navesti iskustva Velike Britanije i Nemačke, koja mogu poslužiti kao izvor inspiracije za borbu protiv huliganizma u drugim zemljama.

Dva primera dobre prakse: koliko su indikativni za Srbiju?

Prvi primer dobre prakse bilo bi iskustvo Velike Britanije, koje se pravom uzima kao model uspešne borbe protiv huliganizma. Naime, nakon užasne nesreće na stadionu Hillsboro 1989. godine,⁶ klubovi su bili primorani da podignu standarde bezbednosti na svojim stadionima. Skinute su ograde, kako sa tribina, tako i one koje teren fizički odvajaju od publike. Ukinuta su mesta za stajanje i postavljene kamere. Policajci su zamenjeni redarima koji su i sami navijači kluba, a njihova ovlašćenja su zatim jasno definisana. Upad na teren u ovakvim okolnostima tretira se kao delo koje povlači zatvorsku kaznu i, što je možda još značajnije, meru zabrane ulaska na stadion(e) koja se dosledno primenjuje. Svesni mogućnosti da će gostovanja u inostranstvu poslužiti „profesionalnim navijačima“ da izbegnu primenu mere zabrane, organi reda međusobno saraduju, pripremajući i prosleđujući liste sa imenima onih kojima je ulaz na stadion zabranjen. Upravo je dosledna primena politike „crnih lista“ doprinela tome da Evropsko prvenstvo u fudbalu održano 2004. godine protekne bez većih incidenata (Scott et al. 2008: 117).

Efikasniji nadzor, koji je postao moguć zahvaljujući modernoj tehnologiji, primorao je posvećene huligane da svoju potrebu za nasilnom konfrontacijom zadovolje tako što će se sa rivalima susretati na neuobičajenim mestima. Zakazane tuče možda nisu holandski izum, ali su upravo u ovoj zemlji postale značajan problem. Policija u Velikoj Britaniji odgovorila je na promenu taktike koju primenjuju huligani time što se još više fokusirala na prikupljanje i obradu podataka. Ipak, upotreba podataka dobijenih obaveštajnim radom ograničena je time što se policijski službenici u potpunosti usredsređuju na grupe koje su ranije poznate po nasilnim ispadima, pa teško mogu predvideti spontano nasilje.

Drugi primer dobre prakse razvijen je u Nemačkoj. Počiva na uverenju da je huliganizam moguće sprečiti upornim radom sa najmlađima, odnosno uspostavljanjem drugačijih veza sa fudbalskim klubovima. Potenciranje toga da u slobodno vreme treba uživati u fudbalu, kao i u svakom drugom sportu uostalom, predstavlja tako meru borbe protiv maloletničke

⁶ „Katastrofa na Hillsborou“ verovatno je „najcrnji“ dan u istoriji ostrvskog fudbala. Prenatrpene tribine stadiona domaćeg kluba „Šefild Venzdej“ i loša reakcija policije na veliki broj zakasnelih navijača kluba „Liverpool“ rezultirali su stampedom u kome je nastradalo 96 ljudi. Uzroci nesreće opisani su u tzv. „Tejlorovom izveštaju“, kojim su preporučene drastične mere unapređenja bezbednosti gledalaca na fudbalskim stadionima u Velikoj Britaniji.

delikvencije. U Nemačkoj (ali i u Holandiji, Belgiji i skandinavskim zemljama) ovo uverenje rezultiralo je strateškim opredeljenjem da se investira u „navijačke projekte“ (nem. *fan-projekte*). Način sprovođenja ovih projekata se razlikuje. U Nemačkoj nastoje unaprediti veze između navijača, klubova i policije. U Belgiji, u fokusu su mladi navijači kojima se nude alternative nasilnom ponašanju. Holandani, najzad, nastoje da ponovo socijalizuju osuđene huligane (Spaaij 2005: 5). Tako su krajem osamdesetih godina u Holandiji imenovani koordinatori na lokalnom nivou koji su uspostavljali kontakt sa potencijalnim huliganima, organizovali aktivnosti navijača i pružali savete mladima. Ovo je bilo praćeno paralelnim naporima policije u lokalnoj zajednici. Problem koji se može javiti prilikom ovakvog postupanja jeste taj što naglašavanjem aktivnosti prevencije umesto suzbijanja, „posvećeni“ ili „karijerni“ huligani ostaju izvan „mreže“ (Spaaij 2005: 5–6). Za njih je spremnost na nasilje obeležje kolektivnog identiteta, koga ne žele da se odreknu.

Kao što vidimo, nasilje u sportu nije fenomen koji je karakterističan samo za Srbiju ili za države Zapadnog Balkana. Jedno od prvih istraživanja vođenih u Velikoj Britaniji radi otkrivanja njegovih uzroka pokazalo je da huligani uvek predstavljaju manjinu navijača. Oni imaju pomerenu predstavu svoje uloge u sportskom događaju, te sebe doživljavaju kao aktivne učesnike. Budući da je fudbal „muška igra“ u kome je nasilje na terenu uobičajeno, nasilje na tribinama ne bi trebalo nikoga da iznenađuje (Roadburg 1980: 266). Emocijama nabijen i visoko stresan doživljaj fudbalske utakmice predstavlja za mnoge priliku da „ožive“, odnosno da izraze osećanje frustracije koja je izazvana lošim uslovima života. Dobrom utisku svakako ne doprinose često očajni uslovi u kojima se utakmice održavaju (Hopcraft 2006 [1968]: 162).

Diskutabilno je u kojoj meri su navedeni nalazi primenljivi na Srbiju. Tačno je da huligani uvek predstavljaju manjinu, ali ona je ipak značajna. Ako je verovati izveštačima sa lica mesta, na tribinama stadiona u Đenovi 12. oktobra našlo se 1600 navijača iz Srbije, pri čemu je njih 300 blokiralo grad, bacalo petarde na prolaznike, lomilo izloge, uništilo jedan policijski auto i ispisivalo grafito po zidovima duždevske palate. Privedeno je najzad 50 lica, od kojih je 33 pušteno, dok je 17 osoba zadržano u pritvoru. Postoje, zatim, timski i individualni sportovi u kojima nema fizičkog kontakta, čime je rizik od toga da dođe do nasilnog ponašanja smanjen. Ovi sportovi su i dalje popularni u Srbiji. Teniser Novak Đoković i odbojkaš Nikola Grbić primer su mladima, i to ne samo u našoj zemlji. Ipak, ova činjenica nije smetala navijačima Novaka Đokovića iz Srbije i Marija Ančića iz Hrvatske da se potuku u Australiji, dodajući tako jednu novu dimenziju problemu nasilja u sportu.

Sam tok utakmice, koliko god da je stresan, huligane nužno ne interesuje. Njihov „program“ odvija se nezavisno od događaja na terenu: pirotehnika će svakako biti upotrebljena, kao i naročito pripremljena scenografija. Izrazom vernosti se čak smatra i to da cela tribina, ako stvari krenu loše, okreće leđa terenu i nastavlja da navija. Poraz ili pobeda mogu jednako poslužiti kao opravdanje za nasilničko ponašanje na gradskim ulicama. Mediji u Srbiji veoma

često ističu da nije nikakva tajna to da vođe navijača klubova „Zvezda“ i „Partizan“ imaju razne privilegije i da su navijanje pretvorili u neku vrstu profesije.

Koje su osobenosti huliganizma u Srbiji?

Ono što problem nasilja u sportu u Srbiji čini višestruko složenim, jeste postkonfliktni kontekst u kome se ono manifestuje. Naime, vreme ozbiljnog navijačkog organizovanja nastupilo je krajem osamdesetih godina i poklopilo se sa evolucijom nasilja, gde su se prvi ozbiljni šovinistički ispadi sa stadiona preselili u političku arenu (Čolović, 30. septembar 2009). Ono što nije bilo dozvoljeno u javnom diskursu, moglo je biti izgovoreno na tribinama. Uostalom, kako utvrditi ko je odgovoran ako skandira „pedeset hiljada duša, sto hiljada dlanova“, da parafraziramo jednog sportskog komentatora. U tom slučaju reč je o „dešavanju naroda“. Slika sa stadiona u Maksimiru, gde se jedan igrač umešao u sukob huligana i policije, upamćena je kao jedan od najsnažnijih simbola dezintegracije jugoslovenskog društva.⁷

Javnosti u Srbiji je dokumentarnim filmom „Jedinica“, u produkciji „Vreme filma“, ispričana priča koja predstavlja najizrazitiji primer zloupotrebe jedne navijačke grupe ako se, tamo gde postoji pristanak, o zloupotrebi može govoriti. Ujedinjenje navijačkih grupa, čije je mesto okupljanja severna tribina stadiona FK „Crvena Zvezda“, odigralo se 1989. godine pod pokroviteljstvom Željka Ražnatovića. Među prvim pripadnicima dobrovoljačke garde, koja će kasnije prerasti u Jedinicu za specijalne operacije, našli su se i oni koji su svoj rat sa Hrvatskom započeli na travi pomenutog zagrebačkog stadiona, maja 1990. godine. Nakon političkih promena nastavljena je praksa zloupotrebe (vrhunskog) sporta u političke svrhe, s tim da je ova, najdirektnija veza između nasilja i sporta, prekinuta.

Huligane u Srbiji izdvaja spremnost na nasilje. U ideološkom smislu, mešavina su „svoga i svačega“. Na delima i rečima su šovinisti, ali spremno ulaze u „saveze“ i sklapaju „prijateljstva“ sa huliganskim grupama s one strane granice. Predstavljaju se kao tradicionalisti, ali su statusni simboli kojima daju važnost s ovog sveta, materijalnog. Među njima ima i onih koji iskreno veruju da je protest koji izražavaju, makar i nasilan, stvar ličnog izbora.

Huligan u Srbiji sebe smatra aktivnim učesnikom u sportskom događaju. Ovome doprinose treneri i novinari, koji ih nazivaju „šestim“ ili „dvanaestim“ igračem, u zavisnosti od toga o kom je takmičenju reč. Klub može biti u krizi, „igračkoj i rezultatskoj“, ali oni su uvek u

⁷ Sam Zvonimir Boban je, osvrćući se na događaje u Đenovi rekao da je „između nogometa i politike uvijek postojala i uvijek će postojati određena veza“. Zatim je, u odgovoru na novinarsko poređenje nereda u kojima je maja 1990. godine i sam učestvovao, kazao da je ono „bio protest, buntovan čin protiv nepravde, buna protiv režima. Hrvatska je htjela van iz komunizma i to se može opravdati.“ (Index.hr, 13. oktobar 2010.)

pripravnosti. Organizovani u navijačke grupe, koje imaju čvrsto postavljenu hijerarhiju, utiču kao članovi uprave na politiku „voljenog kluba“. Po potrebi, isprovocirani određenom odlukom, prete bojkotom. Spremno se ograđuju od nasilja, ali kada do njega dođe, ne propuštaju priliku da podsete širu javnost kako su svoje mesto na tribini „zaslužili“. A do nasilja je dolazilo često. Ovakvim pristupom u protekle dve decenije huligani u Srbiji uspešno su preuzeli barem jednu sportsku disciplinu, i to ne bilo koju, već po tradiciji najgledaniju disciplinu — profesionalni fudbal (eng. *association football*).

Velika je greška, međutim, huligansko ponašanje tumačiti kao nerazumno, kao ono ponašanje do koga dolazi u afektu. Ne može se nazvati nerazumnim postupanje u kome se kamenice i drugi predmeti unapred spremaju u kontejnere kako bi se kasnije upotreбили protiv rivalske navijačke grupe ili protiv osoba drugačije seksualne orijentacije. Disciplinu i jasnu hijerarhiju smo već izdvojili kao osobenosti huliganizma u Srbiji. Brutalno premlaćivanje i ubistvo francuskog navijača, koje se u Beogradu dogodilo u septembru 2009. godine, indikativno je, zato što je napad komunikacijom pripremlilo više lica, ali su dva lica rukovodili samim činom. Takođe je indikativno i to da su upravo dvojica „vođa“, od svih učesnika koji su učestvovali u napadu na Brisa Tatona, i dalje u bekstvu, kao i to da su posredi lica protiv kojih se vodi više prekršajnih i krivičnih postupaka.

Događaji u Đenovi i naknadno međusobno prebacivanje odgovornosti fudbalskih saveza, odnosno policija Italije i Srbije otvorili su nov problem u policijskoj saradnji Srbije sa drugim državama u regionu i u EU.

Antrfile 1: Pravne nedoumice u Srbiji o suzbijanju nasilja u sportu

Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama, usvojen 2003. godine, pretrpeo je izmene više puta, ali je i dalje organizator taj koji „vrši nadzor nad radom redarske službe“ (čl. 3). U uslovima gde ne postoji pravilnik kojim se uređuje rad redarske službe, odnosno gde ne postoji zakon koji bi regulisao rad službenika fizičkog obezbeđenja (Bilten o unutrašnjim poslovima EU i Srbije br. 13) ovakvo rešenje nije odgovarajuće. Takođe, osobe zadužene za bezbednost i organizaciju sportskih događaja retko su profesionalci. Nacrt Zakona o sportu, čija bi dosledna primena trebalo da učini vlasničku strukturu klubova transparentnijom, prosleđen je Narodnoj skupštini krajem 2009. godine, ali još uvek nije usvojen.

Prema shvatanju Dejana Šupute, direktora Udruženja za razvoj sportskog prava u Srbiji, „srpski Krivični zakonik i Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama potpuno (su) usklađeni sa međunarodnim pravnim standardima. Većina rešenja [...] koja postoji u Engleskoj je preneti u naš zakon.“ (Politika, 22. 10. 2010) Problem je u

primeni ovih zakona. Snežana Samardžić–Marković, ministarka omladine i sporta, u više navrata istakla je kako su presude donete tek u 2,4 posto slučajeva, priznajući time implicitno da suzbijanje huliganskog nasilja proteklih godina ipak nije bilo prioritet države.

Narodna skupština usvojila je izmene Zakonika o krivičnom postupku krajem oktobra ove godine, nakon što je bila suočena sa velikim pritiskom javnosti, ali i sa jasnim određenjem državnog vrha prema događajima 10. i 12. oktobra. Ovim izmenama omogućeno je produženje pritvora sa osam na trideset dana za krivična dela sa elementima nasilja, za koja je predviđena kazna veća od pet godina zatvora. Među ova krivična dela spadaju i: delanje protiv života i tela, nanošenje teških telesnih povreda, pokušaj ubistva i ubistvo. Izmene i dopune stupile su na snagu narednog dana kada je (možda i očekivano) fudbalski derbi između klubova „Crvena zvezda“ i „Partizan“ protekao bez većih incidenata. Ovoga puta, bilans sa utakmice bio je „svega“ 34 privedenih lica (Blic, 23. 10. 2010) Pri tom, iz utakmice u utakmicu ponavlja se srazmerno visok broj privedenih maloletnika.

Problem huliganskog nasilja veoma je dubok i neće biti rešen prostom zabranom. Država će, po svemu sudeći, pribеći represiji kada se već nije bavila prevencijom. Možemo, pri tom, očekivati da mesto starih, zabranjenih navijačkih grupa zauzmu nove navijačke grupe, jednako nasilnog pogleda na svet. Međutim, ako je praksa da više meseci protekne pre nego što se predmet nađe pred sudom, pitanje je da li će za tim biti potrebe.

Međutim, dosledna primena rigoroznih odredbi Zakona o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja, kao i skoro usvajanje Zakona o sportu možda će naterati huligane da razmisle pre nego što ponove neki od svojih ispada. Preventivne mere uključile bi razmenu informacija; prioritizaciju problema huliganskog nasilja u agendama interresornih tela koja već funkcionišu, kao i implementaciju dobre prakse i iskustava zemalja EU kojima je pošlo za rukom da povrate kontrolu nad sportskim događajima. Zatim je potrebno obezbediti sredstva za rekonstrukciju najfrekventnijih sportskih objekata („Stadion Crvene Zvezde“, „Stadion Partizana“, „Pionir“) radi povećanja bezbednosti posetilaca. Najzad, potrebno je sa posebnom pažnjom – što opet izlazi iz okvira predmeta rada – pristupiti problemu pojave velikog broja maloletnika koji učestvuju u huliganskom nasilju.

2. „Fer igra bez nasilja“: predlog za prevenciju huliganizma na zapadnom Balkanu

Trenutna rasprava o prevenciji nasilja na sportskim priredbama, izazvana događajima koji su se nizali u prethodne dve godine, zajedno sa inicijativama za organizovanje zajedničkih „balkanskih“ sportskih takmičenja u budućnosti zahteva dvostruku analizu. Na početku je potrebno proceniti postojeće stanje i identifikovati ključne probleme. Zatim je neophodno podstaći javnu raspravu radi razvijanja preciznih i detaljnih predloga za sprečavanje incidenata i narastanje nasilja.

U prvom delu rada, sažeto smo predstavili glavne nalaze trenutne situacije, pre svega u Srbiji i Evropi. U ovom odeljku predlažemo modalitet regionalne saradnje razmene informacija posredstvom postojećih institucionalnih mehanizama SECI centra kako bismo pokrenuli javnu raspravu. Ukrštanjem različitih mišljenja i stavova možemo da dobijemo kvalitetnije predloge i preporuke. Viši cilj jeste jačanje bezbednosti građana u zajedničkom prostoru Zapadnog Balkana, dok konkretni cilj predstavljaju prevencija i kontrola nasilja na sportskim priredbama, kao i popunjavanje strateške, zakonodavne i operativne praznine. Pre toga, kratko ćemo se osvrnuti na stanje u ovoj oblasti u nekim državama u regionu, kao i na aktivnosti država članica EU.

Zapadni Balkan i jaz na koji se stalno osvrćemo

Sve države Zapadnog Balkana dele zajedničke probleme nasilja u sportu, naročito kada je reč o huliganizmu u fudbalu.⁸ Ti problemi naročito postaju intezivni kada se susreću klubovi ili reprezentacije iz različitih država Zapadnog Balkana. Najbolji mogući scenario je razmena uvreda bez nasilja i incidenata. Najgori scenario bi, u različitim oblicima, podrazumevao: eskalaciju nasilja, uključenje policije u razbijanje nereda, nanošenje teških telesnih povreda, a ponekad i oduzimanje života.

⁸ Prema istraživanju „Mediji, sport, nasilje“ koje su realizovali Ministarstvo omladine i sporta i Udruženje sportskih novinara Srbije izračunato je da na približno svakih 136 dana ubijen po jedan navijač u Srbiji, a da su sve žrtve i napadači imali od 17 do 25 godina. U novembru prošle godine, Munib Ušanović i Miodrag Kureš, visoki zvaničnici Fudbalskog saveza Bosne i Hercegovine, osuđeni su na pet godina zatvora zbog izbegavanja plaćanja poreza na promet i zbog zloupotrebe službenog položaja. U avgustu 2010. godine UEFA je započela istragu ispitivanjem Bruna Marića, hrvatskog sudije, povodom sumnji da su pojedine utakmice hrvatskog prvenstva bile nameštene. Pomenućemo još slučajeve Brisa Tatona, incident u Đenovu ove godine, Širokom Brijegu u 2009. godini, te napad na putnički voz na liniji Beograd-Lapovo.

Zbog svih nedaća koje sportski navijači donose državama, a pre svega policiji ili mirnim navijačima, izvršne vlasti primorane su da uredi načine (pravne i institucionalne) suzbijanja nasilja na sportskim priredbama. To je učinjeno donošenjem novih zakona, izmenama i dopunama krivičnih zakonika, te stvaranjem novih institucionalnih mehanizama suzbijanja nasilja u sportu.

Strateški i operativno trenutno nedostaje regionalni okvir saradnje u prevenciji nasilja u sportu na Zapadnom Balkanu. Saradnja organa za sprovođenje zakona uglavnom se odvija *ad hoc*, razmena informacija ograničena je i vrši se povodom mečeva koji se odigravaju u bliskoj budućnosti ili uoči odigravanja visoko rizičnog sportskog događaja. Štaviše, u strateškim dokumentima različitih regionalnih tela i inicijativa aktivnih u oblasti jačanja pravosudne i policijske saradnje nedostaje prioritet borbe protiv huliganizma.

Antrfile 2: Neki primeri zakonodavnog i institucionalnog okvira suzbijanja nasilja u sportu na Zapadnom Balkanu

Narodna skupština Republika Srbije usvojila je 2003. godine Zakon o sprečavanju nasilja i nedoličnog ponašanja na sportskim priredbama. Zakon je izmenjen u decembru 2009. godine. Pre toga, u maju 2009. godine oformljen je Savet za sprečavanje nasilja i nedoličnog ponašanja u sportu, čija je prva aktivnost bila izrada akcionog plana. U Hrvatskoj je 2003. godine usvojen Zakon o sprječavanju nereda na športskim natjecanjima. Dopunjen je dva puta — 2006. i 2009. godine. U Odjelu za javni red Uprave policije Ravnateljstva policije deluje posebna organizaciona jedinica — Odsjek za sprečavanje nereda na športskim natjecanjima. U Hrvatskoj su tokom 2008. i 2009. godine učinjene određene aktivnosti u sprečavanju nasilja u sportu, koje su bile u sprezi sa borbom protiv diskriminacije i rasizma. Zakon koji uređuje ovu oblast u Makedoniji usvojen je 2004. godine, a dopunjen ove godine.

U poslednjoj strategiji RCC ne postoji izričito naglašen prioritet borbe protiv huliganizma. Ipak, posredno možemo uspostaviti vezu između glavnog strateškog prioriteta RCC u pravosuđu i unutrašnjim poslovima — borbe protiv organizovanog kriminala — sa različitim nezakonitih sportskim aktivnostima — pranjem novca, nameštanjem utakmica, dogovaranjem cena. Na osnovu izveštaja FATF iz 2009. godine, identifikovano je nekoliko sportskih takmičenja, koja su podložna pranju novca: fudbal, kriket, ragbi, trke konja, motora i automobila, hokej na ledu, košarka i odbojka. Nekoliko pomenutih takmičenja, a posebno fudbal i košarka, najpopularniji su u svim državama Zapadnog Balkana. Najviše nasilničkih incidenata događa se upravo na fudbalskim i košarkaškim mečevima.

Bez obzira na to što prevencija nasilja u sportu nije označena kao prioritet u strateškom dokumentu RCC ili u njihovom nacrtu regionalne strategije za pravosuđe, unutrašnje poslove

i bezbednost, RCC ima određeni značaj. Važnost RCC proizilazi iz toga što on SECI centru daje jednu od glavnih uloga u produbljivanju i jačanju policijske saradnje.

„Hejsel protiv Luidi Ferarisa“: savršeni trenutak za preventivne aktivnosti

Do preventivnih načina suzbijanja nasilja u sportu koji mogu obećati rezultate došlo se nakon događaja sa katastrofalnim ili približno negativnim posledicama. Možemo napraviti paralelu između događaja 29. maja 1985. godine u Briselu i događaja 13. oktobra 2010. godine u Đenovi. Naravno, posledice događaja na stadionu Hejsel, odnosno gubici, bile su veće i pogubnije. Poginulo je ukupno 39 osoba, a 690 osoba je povređeno, pa je UEFA odlučila da izbaciti britanske fudbalske klubove iz evropskih takmičenja na period od pet godina. Najzad, britanska Vlada usvojila je i počela da sprovodi stroge zakone, mnogi bi rekli „drakonske“, a pojačala je i ulogu policije u sprečavanju huliganizma. Proizvod tih aktivnosti bilo je odvijanje utakmica koje zaslužuju gledanje i navijanje. Radi toga da se „Hejsel“ nikada ne ponovi, države EZ pojačale su aktivnosti prevencije nasilja u fudbalu (pogledati Antrfile 3). Verujemo da je događaj na stadionu „Luidi Feraris“ u Đenovi (Italija), koji je imao negativne posledice po Srbiju i po sport, pokazao da je „sada“ savršeni trenutak za razvijanje preventivnih aktivnosti na regionalnom nivou.

Antrfile 3: Saradnja članica EU u borbi protiv huliganizma

Odlukom Saveta EU iz 2002. godine svakoj članici predloženo je da osnuje Nacionalnu kancelariju za razmenu informacija o bezbednosti fudbalskih takmičenja, koja će biti nadležna za saradnju prilikom organizovanja događaja koji uključuju više od jedne države EU. Evropsko prvenstvo održano 2004. godine postalo je prvo takmičenje na kome se osetila korist od uspostavljanja Kancelarije. Zaista, u poređenju sa prethodnim velikim takmičenjima održanim na evropskom kontinentu, u Portugaliji većih incidenata nije bilo. Ova je odluka dopunjena 2007. godine. Tada je dogovoreno da svaka članica svojoj kancelariji omogući pristup (različitim) bazama podataka o „rizičnim“ licima, koje se uglavnom nalaze u posedu ministarstva unutrašnjih poslova, te da se države članice postaraju da kancelarije započnu razmenu analiza kritičnih situacija učinjenih nakon održanog takmičenja. Najzad, dogovoreno je da svaka kancelarija postane odgovorna za listu preporuka, koju će, potom, učiniti dostupnom partnerima putem internet prezentacije ili putem zahteva. Dopunom odluke propisan je i rok za ocenjivanje efikasnosti članica u poštovanju slova odluke.

U januaru ove godine Španija je, u svojstvu predsedavajuće države EU, poslala drugim članicama upitnik koji je sadržao pet pitanja o radu Kancelarije. Pitanja su se odnosila na

ulogu Kancelarije, na pristup bazama podataka o „rizičnim“ licima, na izradu analiza kritičnih situacija i na razmenu analiza sa drugim kancelarijama, te na obaveznost javne dostupnosti preseka stečenih iskustava i izrade preporuka.

Uoči početka novog takmičenja pod patronatom UEFA Lige Evrope („naslednika“ popularnog Kupa) kancelarije su postale sastavni deo strategije povećanja bezbednosti na stadionima. Tako su se predstavnici kancelarija država članica našli na sastanku održanom u Amsterdamu 2009. godine zajedno sa policajcima, komesarima UEFA za bezbednost, predstavnicima nacionalnih fudbalskih saveza i drugim profesionalcima. Uoči nove sezone, UEFA je izrazila spremnost da preduzme drastične mere, uključujući u to i izradu jasnih smernica za sudije koje su ovlašćene da u slučaju rasističkih ispada (govora mržnje uopšte) suspenduju ili prekinu odigravanje utakmice.

Stvaranje regionalnog okvira saradnje u prevenciji nasilja na sportskim priredbama

Naša ideja jeste stvaranje nove radne grupe u postojećoj organizacionoj strukturi SECI centra (pogledati Antrfile 4), koja bi isključivo trebalo da radi na aktivnostima prevencije nasilja na sportskim priredbama.⁹ Pored toga, potrebno je izgraditi kapacitete za postavljanje oficira za vezu ili kontakt tački u nacionalnim jedinicama SECI centra u državama članicama.

Antrfile 4: O Regionalnom centru za borbu protiv prekograničnog kriminala

U okviru Inicijative za saradnju u JIE deluje SECI centar — inicijativa za regionalnu saradnju organa policija i carina u JIE na operativnom nivou. U maju 1999. godine dvanaest država JIE potpisalo je Sporazum o saradnji za prevenciju i borbu protiv prekograničnog organizovanog kriminala. To su: Albanija, Bosna i Hercegovina, Bugarska, Grčka, Mađarska, Makedonija, Moldavija, Rumunija, Slovenija, Srbija, Turska, Crna Gora i Hrvatska. Države članice u SECI centru predstavljaju oficiri za vezu — jedan predstavnik policije i jedan predstavnik carine. Takođe, u svakoj državi članici deluje nacionalna jedinica (eng. *national focal point*).¹⁰ U radu

⁹ Trenutno postoji sedam radnih grupa: Radna grupa za borbu protiv trgovine ljudima i krijumčarenje imigranata, Radna grupa za borbu protiv droga, Radna grupa za borbu protiv prevara i krijumčarenja, Radna grupa za borbu protiv privrednog i visokotehnološkog kriminala, Radna grupa za borbu protiv trgovine ukradenim vozilima, Radna grupa za borbu protiv terorizma, Radna grupa za bezbednost transporta opasnih materija.

¹⁰ U Albaniji je to nezavisna organizaciona jedinica u okviru Nacionalne policije i carine. U Bosni i Hercegovini i Srbiji to je kancelarija Interpola u Sarajevu, odnosno Beogradu. U Hrvatskoj i Makedoniji nacionalna jedinica nalazi se u nadležnom Ministarstvu za unutrašnje poslove u posebnoj organizacionoj jedinici za evropske integracije i međunarodne odnose.

SECI centra učestvuju i države posmatrači.¹¹ Na osnovu Memoranduma o razumevanju, INTERPOL i Svetska carinska organizacija imaju status stalnog savetnika, učestvuju u procesu odlučivanja i formiranju politika SECI centra, a njihov sveobuhvatni rad zasniva se na davanju preporuka, saveta i direktiva.

Rad SECI centra podeljen je na četiri aktivnosti. Prva aktivnost podrazumeva bržu i koordinisanu razmenu informacija o delovanjima kriminalnih mreža između organa za sprovođenje zakona država članica. Koordinacija regionalnih operacija i formiranje zajedničkih istraga organa za sprovođenje zakona država članica druga je aktivnost SECI centra. Pored razmenjivanja informacija između oficira za vezu i nacionalnih jedinica, rad SECI centra karakterističan je po postojanju sedam radnih grupa (eng. *task forces*). Delovanjem radnih grupa mogu se organizovati multilateralne operacije ili koordinisati rad prilikom istražnih postupaka u različitim državama članicama. SECI centar objavljuje problemske analize i izveštaje o specifičnim oblicima kriminaliteta i organizuje treninge i obuke za predstavnike organa sprovođenja zakona. U skladu sa principom regionalnog vlasništva, razmatraju se nove mogućnosti finansiranja aktivnosti SECI centra.

Postoji nekoliko razloga zbog kojih smo izabrali baš SECI centar. Prvo, SECI centar je jedina regionalna inicijativa čije su članice sve države Zapadnog Balkana koje trenutno imaju razvijene kapacitete za razmenu informacija, što je jedna od glavnih aktivnosti centra.¹² Drugo, jedan od osnovnih prioriteta SECI centra jeste u tome da pruža podršku državama članicama u jačanju saradnje organa sprovođenja zakona i specijalizovanih organizacionih jedinica razmenom informacija. To je i jedan od glavnih preduslova za stvaranje mehanizma sličnog NFIP.

Predlažemo tri faze razvoja posebne radne grupe koja će se baviti rešavanjem nasilja na sportskim priredbama.

1. *Izrada nacrtu strateškog i akcionog plana* — Svaka država Zapadnog Balkana trebalo bi da predloži jednog predstavnika iz nadležnog ministarstva unutrašnjih poslova ili iz specijalizovane organizacione jedinice za suzbijanje nasilja na sportskim priredbama. Jedan od prvih zajedničkih zadataka predstavnika bio bi mapiranje svih važnih aktera na nacionalnom i regionalnom nivou u pomenutoj oblasti. Nakon završetka ovog procesa, predstavnici bi trebalo da započnu pregovore sa: a) kontakt tačkama u nacionalnim jedinicama država članica SECI centra i oficirima za vezu u sedištu SECI centra u Buku-

¹¹ To su: Austrija, Azerbejdžan, Belgija, Velika Britanija, Gruzija, Italija, Japan, Kanada, Nemačka, Portugal, Sjedinjene Američke Države, Ukrajina, Francuska, Holandija i Španija.

¹² Pogledati godišnji izveštaj SECI centra. Napominjemo da pored SECI centra postoji i mehanizam razmene informacija posredstvom Konvencije o policijskoj saradnji u JIE. Ono što ograničava sprovođenje našeg predloga jeste to da Hrvatska nije potpisnica Konvencije.

reštu koji su već oformljeni;¹³ b) predstavnicima NFIP u pet država članica EU koje su istovremeno i članice SECI centra¹⁴ i c) predstavnicima sportskih udruženja i organizacija civilnog društva koje se bave bezbednosnim temama, a posebno preventivnim načinima suzbijanja nasilja. Osnovni razlog savetovanja jeste stvaranje efikasnog i efektivnog pristupa prevenciji nasilja na sportskim priredbama u okviru strateškog plana. Neophodno je da u planu postoji predložak o analizi stanja, koji će posedovati kvalitativne i kvantitativne podatke o nasilju na sportskim priredbama. Najlakši način za obavljanje ovog dela posla jeste ukrštanje podataka koje poseduju (smatramo da takvi podaci već postoje) nadležni organi unutrašnjih poslova.

2. *Predstavljanje nacrtu strateškog i akcionog plana* — Nakon izrade nacrtu sledi njegovo predstavljanje izvršnim vlastima država Zapadnog Balkana, SECI centru i RCC. Pored toga, nužno je opseg savetovanja proširiti i ka EU, posebno ka EK radi popunjavanja praznina u strateškom planu, kao i radi dobijanja odgovarajućih novčanih sredstava. Strateški plan bi mogao da predstavlja dobar predlog projekta za dobijanje sredstava iz fondova EU. Napominjemo da bi akcioni plan trebalo da bude konkretan i precizan, ali sa realno postavljenim smernicama i zadacima. Taj deo je, pored utvrđivanja misije, vizije, ciljeva i vrednosti, nužan za efikasno sprovođenje plana.
3. *Stvaranje radne grupe i izbor nacionalnih predstavnika* — Stvaranje institucionalnog mehanizma sprovođenjem strateškog plana svakako predstavlja najteži zadatak. Ipak, potrebno je naglasiti da ne predlažemo stvaranje novog regionalnog tela, već nadogradnju postojećeg institucionalnog okvira. Štaviše, SECI centar je trenutno u fazi preoblikovanja i treba da postane Centar za sprovođenje zakona u JIE. Novi ciljevi su: pružanje podrške aktivnostima prevencije, jačanje razmene informacija, produblivanje veza i odnosa između nacionalnih jedinica i izrada strateških analiza. Pomenuti ciljeve u skladu su sa višim i konkretnim ciljem našeg predloga.

Zadaci i uloga Radne grupe za prevenciju nasilja na sportskim priredbama i predstavnika u nacionalnim jedinicama SECI centra

Radne grupe u SECI centru sada rade na koordinaciji i pripremi zajedničkih istraga, na stvaranju programa usavršavanja i obrazovanja u različitim aspektima policijskog rada, te na organizovanju različitih međunarodnih susreta radi razmenjivanja iskustava. Pored profesionalaca i stručnjaka iz država članica SECI centra, u radu radnih grupa učestvuju i predstavnici nacionalnih jedinica, kao i oficiri za vezu u sedištu SECI centra. Na svojevrsan

¹³ Nije isključeno, a možda je čak i poželjnije da te osobe budu i inicijatori ideje stvaranja nove radne grupe.

¹⁴ To su: Bugarska, Grčka, Mađarska, Rumunija i Slovenija.

način radne grupe predstavljaju forum za poboljšanje rada organa za sprovođenje rada u JIE u različitim domenima borbe protiv kriminalnih aktivnosti.

U tom opsegu rada kretala bi se i uloga Radne grupe za prevenciju nasilja na sportskim priredbama. Definisanje strateških smernica, utvrđivanje mehanizma razmene informacija i prioriteta na kratkoročnom, srednjoročnom i dugoročnom planu. Nacionalne kontakt tačke predstavljale bi operativni deo radne grupe na regionalnom nivou koji bi bio angažovan na suzbijanju nasilja na sportskim priredbama. Njihova uloga bila bi da obezbede efikasnu razmenu informacija od tačke „a“ do tačke „b“, tj. da omoguće da tražena informacija stigne do prave osobe i u pravo vreme. S obzirom na to da govorimo o specifičnoj oblasti, uspešan rad policije u prevenciji nasilja na sportskim priredbama, naročito kada je reč o međunarodnim takmičenjima, podrazumeva razvijanje proaktivnog pristupa zasnovanog na znanju i tačnim informacijama, što bi bili ključni principi problemski orijentisanog rada policije.

Proaktivni rad podrazumeva da policija predupredi buduće kriminalne aktivnosti (postoji realna mogućnost da nasilje u sportu preraste u određeno krivično delo), a ne samo da rešava trenutne predmete. Policija bi trebalo aktivnije da pristupi društvenom dijalogu, u našem slučaju, dijalogu o suzbijanju nasilja u sportu. Pri tome, neophodno je da policija naglasi koje su to situacije u kojima nije u mogućnosti sama da deluje ili u kojima nije ostvarila odgovarajuće rezultate. Rad policije zasnovan na znanju podrazumeva to da je upravljanje zasnovano na strateškim analizama koje pomažu prilikom odlučivanja o sprovođenju efikasnijih programa prevencije.

Radna grupa za prevenciju nasilja na sportskim priredbama trebalo bi da u svoj rad uvrsti nekoliko aktivnosti:

- Animiranje i uključivanje policijskih službenika, posebno onih na granici, u različite aktivnosti borbe protiv suzbijanja nasilja na sportskim priredbama. To podrazumeva sticanje znanja o različitim huliganskim grupama (njihovom izgledu, ponašanju, realnoj pretnji), trendovima u borbi protiv huliganizma i promenama u zakonodavnom okviru. Cilj bi bio prepoznavanje grupe i prosleđivanje informacije nadležnim osobama. Naš predlog je da nadležna osoba bude kontakt tačka (oficir za vezu) u nacionalnoj jedinici SECI centra u državi članici.
- Jačanje saradnje sa upravama železničkog i autobusnog saobraćaja. Radna grupa bi trebalo da izradi smernice za suzbijanje uticaja huligalnih grupa na saobraćaj, kao i za razmenu informacija sa organima za sprovođenje zakona.
- Izrađivanje zajedničke baze podataka o „rizičnim“ licima, analiziranje kritičnih ili kriznih situacija, kao i toga kako upravljati njima, razmenjivanje analiza sa drugim predstavnicima

nacionalnih jedinica, te primenjivanje obaveze javne dostupnosti stečenih iskustava i preporuka.

- Promovisanje i izgrađivanje partnerstva sa lokalnim policijskim organizacionim jedinicama, sportskim udruženjima radi razmene obaveštajnih podataka na osnovu kojih bi bile locirane glavne huliganske grupe, te praćen njihov rad.

Umesto zaključka: otvaranje javne rasprave

Osnovni cilj rada jeste da postakne raspravu o nedostatku regionalnog okvira saradnje u borbi protiv huliganizma i nasilja na sportskim priredbama međunarodnog karaktera. Incident u Đenovi u oktobru ove godine naveo je autore da detaljnije istraže postojeće mehanizme prevencije nasilja u EU. Vodeći se time da preslikavanje istog mehanizma sa jednog na drugo geografsko područje nije najbolje rešenje, pružamo model o kome bi moglo i trebalo raspravljati. Sigurno je da predloženo rešenje nije definitivno, ali predstavlja dobru osnovu za dalju obradu i uvrđivanje odrednica saradnje u prevenciji nasilja na sportskim priredbama na Zapadnom Balkanu. Pored proceduralnog i institucionalnog okvira, možemo javnosti predstaviti i mogućnost pomirenja naroda Zapadnog Balkana kroz sport.

Literatura:

- Council Decision (2002/348/JHA) of 25 April 2002 concerning security in connection with football matches with an international dimension.
- Council of the EU 13119/06 of 16 October 2006. Draft Council resolution concerning an updated handbook with recommendations for international police cooperation and measures to prevent and control violence and disturbances in connection with football matches with an international dimension, in which at least one Member State is involved.
- Council of the EU 9466/10 of 12 May 2010. Evaluation report on the degree of implementation of Council Decision 2007/412/JHA amending Decision 2002/348/JHA concerning security in connection with football matches with an international dimension.
- Council Resolution (2006/C 322/01) of 4 December 2006 concerning an updated handbook with recommendations for international police cooperation and measures to prevent and control violence and disturbances in connection with football matches with an international dimension, in which at least one Member State is involved.
- De Biasi, R., The policing of hooliganism in Italy. In: Della Porta D. and H. Reiter. (eds.). *Policing protest. The control of mass demonstrations in Western democracies*. Minneapolis and London: Univ. Of Minnesota Press, 1998: 213–227.
- Dunning, E. The social roots of football hooliganism: a reply to the critics of the 'Leicester school'. In: Giulianotti, R. Bonney N. and Hepworth, M. (eds.). *Football, violence and social identity*. London: Routledge, 1994: 128–157.
- Dunning, E. „Towards a sociological understanding of football hooliganism as a world phenomenon.” *European Journal on Criminal Policy and Research* 8(2), 2000: 141–162.
- Giulianotti, R. A different kind of carnival. In: Perryman, M. (ed.). *Hooligan wars. Causes and effects of football violence*. Edinburgh and London: Mainstream Publishing, 2001: 141–154.
- Hopcraft, A. *The Football Man: People and Passions in Soccer*. London: Aurum Press, 2006.
- Lalić, D. i Biti, O. „Četverokut sporta, nasilja, politike i društva: znanstveni uvid u Europi i u Hrvatskoj.” *Politička misao* XLV(3–4), 2008: 247–272.
- OECD/FATF. *Money Laundering through the Football Sector*. OECD: Paris, 2009.
- Petković, Ž. „Prevencija kriminaliteta na športskim stadionima kroz planiranje okoliša.” *Policija i sigurnost* 18(3), 2009: 365–377.
- RCC. *Strategy and Work Programme 2010–2013*. RCC: Sarajevo, 2010.
- Roadburg, A. „Factors Precipitating Fan Violence: a Comparison of Professional Soccer in Britain and North America.” *British Journal of Sociology* 31(2), 1980: 265–276.

- Scott et al. „Tackling Football Hooliganism: A Quantitative Study of Public Order, Policing and Crowd Psychology.” *Psychology, Public Policy, and Law* 14(2), 2008: 115–141.
- SECI Center. *Annual Report 2009*. SECI Center: Bucharest, 2010.
- Spaaij, R. and Viñas, C. Passion, politics and violence: a socio-historical analysis of Spanish ultras. In: *Soccer and Society* 6(1), 2005: 79–96.
- Spaaij, R. The Prevention of Football Hooliganism: A Transnational Perspective. In: Aquesolo, J. (ed.). *Actas del X Congreso Internacional de Historia del Deporte*. Seville: CESH, 2005.
- Spaaij, R. *Understanding Football Hooliganism: A Comparison of Six Western European Football Clubs*. Amsterdam: Amsterdam University Press, 2006.
- Tsoukala, A. *Football Hooliganism in Europe Security and Civil Liberties in the Balance*. Palgrave Macmillan: New York, 2009.

Internet izvori:

- „Bruka u Đenovi i njene posledice.” <<http://www.b92.net>> 13. oktobar 2010.
- „Odloženo suđenje za ubistvo Tatona.” <<http://www.b92.net>> 2. septembar 2010.
- „Srpski ultrasi napravili haos.” *Blic Online* 12. oktobar 2010. <<http://www.blic.rs>>
- „Privedene 34 osobe u Beogradu.” *Blic Online* 23. oktobar 2010. <<http://www.blic.rs>>
- Čolović, Ivan. „Politika nasilja na stadionima: Fudbal, huligani i rat.” *E-novine* 30. septembar 2009. <<http://www.e-novine.com>>
- „Potukli se hrvatski i srpski navijači.” *Dnevnik* 15. januar 2007. <<http://www.dnevnik.hr>>
- „Boban: Neredi 90-ih bili su opravdani, ovo je čista mržnja.” *Index* 13. oktobar 2010. <<http://www.index.hr>>
- Litavski, Jan. „Ponovno bujanje nasilja u Srbiji.” *Bilten o unutrašnjim poslovima EU i Srbije* br. 13, april 2010.
- „Pronađeno oružje na krovu hotela Slavija.” *Politika* 11. oktobar 2010. <<http://www.politika.rs>>
- „Italija šokirana.” *Politika* 13. oktobar 2010. <<http://www.politika.rs>>
- „Huliganima preti zabrana ulaska na stadione.” *Politika* 22. oktobar 2010. <<http://www.politika.rs>>
- „Koji su uzroci navijačkog nasilja?” *Radio Slobodna Evropa* 11. oktobar 2009.